

NAGY LÁSZLÓ KÁLMÁN*

FEJEZETEK A HUSZONÖTÉVES
KRAKKÓI MAGYAR SZAK TÖRTÉNETÉBŐL

ASPECTS PERTAINING TO THE TWENTY-FIVE-YEAR HISTORY OF THE HUNGARIAN ACADEMIC PROGRAM AT CRAWCOW. This study, which also encompasses present-day events, commemorates the fact that in the academic year of 2014/2015 the Department of Hungarian Philology, Jagello University, Cracow, celebrated the twenty-fifth anniversary of its existence. The reader is offered an insight into the struggles and events in the wake of the establishment of the Department in 1988, as well as into the cultural mission that has guided the Department in maintaining Polish-Hungarian relations. Not suppressing the theme of attendant difficulties, the text radiates a substantial sense of mission and hope, while the author highlights the professional Hungarian program as well as the research activity of the academic staff that has made these projects – and ideas pertaining to the future a reality.

A krakkói Jagelló Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke a 2014/2015. tanévben ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. E lakonikus és jogosan szerény kijelentés mögött – amellet, hogy minden jubileum reflexiókat indít el bennünk – két száraz tény is rejtőzik. Az egyik, hogy a Nagy Kázmér király által 1364-ben alapított, s majd 1400-ban Jagelló Ulászló és felesége, Hedvig királyné (és királynő) által megújított egyetem hagyományainak tükrében a magyar szakos hallgatók képzésének negyedszázados története igencsak apró csepp a tengerben... Másrészt a jubileumi tanév korábban tervezett megünneplése a tanszék évek óta lebegtetett – de 2015 tavaszán végre megvalósult – költözése miatt másképp alakult. Tudományos nemzetközi konferencia megszervezése helyett kollégáinkkal úgy döntöttünk, hogy a jubileum alkalmából meg kell elégednünk egy tanulmánykötet kiadásával, amelynek szerzői közé a lengyelországi egyetemeken működő hungarológusokon kívül olyan hazai kutatókat hívunk meg, akikkel hosszú éveken át együttműködtünk, illetve akik a tanszék fennállása óta figyelemmel kísérik sorsunkat, és azért szurkolnak, hogy a magyar szakos hallgatók képzése Krakóban lehetőleg zökkenők és megrázkódtatások nélkül folyhasson, fejlődhessen.

Ha már Krakót, illetve a régiót, Dél-Lengyelországot említjük, legalább néhány szóban illik megemlékeznünk az egykori királyi város magyar történelemben és művelődéstörténetben betöltött szerepéről. Az e témában kicsit is jártasak fejből sorolják az ismert, bár a mai nemzedékek számára egyre kevésbé ismert eseményeket, személyeket. Nagy Lajos királyunk fiatalon elhunyt leányát, Hedviget, aki saját ékszereit ajándékozta

* A szerző 2002 októberétől áll a Jagelló Egyetem alkalmazásában, a „Jagelló Egyetem egyetemi tanára” beosztásban. 2002–2015 között a Magyar Filológiai Tanszék tanszékvezetői tisztségét töltötte be.

az egyetemnek; a középkorban a Wawel tövében tanuló magyar diákokat, akiknek még saját kollégiumuk is volt (*Bursa Węgierska*); Balassi Bálintot, akinek lengyelországi, illetve krakkói kapcsolatait a 20. század negyvenes éveitől kezdve számos kutató dolgozta fel.¹ A közös lengyel–magyar sors fejezeteiről útikönyvekben is olvashatunk, mint pl. az e témában a legjobbak közé tartozó, a Petneki Áron által írott *Krakkó* (2001) című „rendhagyó” útikönyvben. Az elmúlt években egy fiatal debreceni történész kutatta Krosno és Krakkó szerepét a magyar borral való kereskedés történetében. A magyarokat és Krakkót, illetve Dél-Lengyelországot összekötő történelmi, gazdasági és kulturális szálak szövevényében még nem-magyarok is játszottak fontos szerepet. Köztük a skót származású Robert Wojciech Portius, eredeti nevén Robert Gilbert Porteous de Lanxeth (kb. 1604–1661), aki a 17. század húszas éveitől kezdve haláláig jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a magyar (tokaji) bor a lengyel nemesek és polgárok kedvelt italává válhasson.² A Balatonboglári Öregdiákok (*Boglarzczycy*)³ krakkói tagozatának több idős tagja a mai napig emlékszik Horthy Miklós 1938 februárjában Krakkóban tett látogatására, amelyről rövid filmhíradórészlet a lábjegyzetben található linken megtekinthető.⁴

A példákat, amelyek mind azt támasztják alá, hogy a történelmi lengyel–magyar barátságnak, az élénk, szerteágazó kapcsolatoknak és hagyományoknak köszönhetően Krakkóban szinte „törvényszerűen” létre kellett hozni egy magyar szakot, sokáig sorolhatnánk. Ugyanakkor tudjuk, hogy ez egyáltalán nem volt „törvényszerű”. Emlékszünk, milyen gazdasági nehézségekkel küszködött Lengyelország (és természetesen a lengyel felsőoktatás) a rendszerváltás éveiben, illetve tudjuk, mennyire nem kedvez napjainkban a „bolognai” felsőoktatási rendszer a „kis” (lengyelül „ritka”) szakok létének. Márpedig a krakkói magyar szak mindenképpen ebbe a kategóriába sorolandó, hasonlóan a debreceni lengyel szakhoz, amelyet alapításának 30. évfordulóján, azaz 2014-ben zártak be.

¹ Lásd többek közt WALDAPFEL József, *Balassi lengyel kapcsolataihoz*, Egyetemes Philológiai Közlöny (1941), 310–318. CSORBA Tibor, *Hungarica és turcica Czabrowski Adám költészetében*, Budapest, 1942; ECKHARDT Sándor, *Związek Bálinta Balassiego z Polską = Studia z dziejów polsko-węgierskich stosunków literackich i kulturalnych*, Wrocław, 1969, 121–131; GÖMÖRI György, *Adalékok Balassi utolsó lengyelországi útjához és kapcsolataihoz*, Irodalomtörténeti Közlemények (1976), 702–05; Jan ŚLASKI, *Bálint Balassi a Polska = Wokół literatury włoskiej, węgierskiej i polskiej (szkice komparatystyczne*, Warszawa, 1987, 119–148.

² Vö. <http://www.portius.pl/pl> (az oldal egyelőre csak lengyel nyelven érhető el, de szerkesztői dolgoznak az angol, illetve magyar nyelvű változaton.)

³ Lengyelország náci megszállása után Balatonbogláron működött az egyetlen legális lengyel gimnázium, amelynek tanárai és tanulói azok közül a lengyel menekültek közül kerültek ki, akiket hazánk 1939 szeptemberében befogadott. Lásd többek közt LAGZI István, *Magyarországi lengyel menekültek 1939–1945*, <http://valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=382&lap=0>

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=ukHjyouQjQ8> Magyarország kormányzója krakkói látogatása mellett természetesen Varsóban is tiszteletét tette. Az alábbi híradórészletben https://www.youtube.com/watch?v=uQX_4bd1Eiw a kormányzót többek közt a királyi várban láthatjuk, amelynek nagy része már 1939. szeptember 17-én a lángok martalékává vált <https://www.youtube.com/watch?v=vnTp8Km2sWM> (Letöltve: 2016. március 15.).

Múlt és jelen

Negyedszázad távlatából úgy tűnik, hogy a Jagelló Egyetemen a magyar szak 1988-ban szinte csodával határos módon jött létre, mintegy ellentmondva valamennyi racionális és gazdasági érveknek. Születésénél olyan kiváló professzorok és diplomaták bábáskodtak, akik céljuknak tekintették a magyar-lengyel barátság, a tudományos és kulturális kapcsolatok ápolását.⁵ Az ő igyekezetük természetesen kevés lett volna a szak létrehozásához. Ahhoz elengedhetetlenül szükség volt az akkori Filológiai Kar, illetve az egész Egyetem vezetésének rendkívül pozitív hozzáállására, áldozatkészségére, a lengyel–magyar kapcsolatok és barátság iránti elkötelezettségére. Arra a meggyőződésre, hogy a küszöbön álló 21. század, illetve a globalizáció körülményei között is szükség lesz nyelvünket és kultúránkat jól ismerő szakemberekre – a gazdasági, kulturális és turisztikai együttműködés valamennyi területén.

A jelenlegi oktatói–kutatói gárda konkrét életrészeit figyelembe véve huszonöt esztendő azért nagy idő. A szak létrehozásakor még csak kialakulóban volt annak egzakt kidolgozása, milyen tudományos és logisztikai feltételeknek kell megfelelni ahhoz, hogy egyetemi szakot lehessen alapítani és indítani. A Jagelló Egyetem országos és nemzetközi súlya nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a magyar szak annak ellenére létrejöhessen, hogy – mai, de részben akkori értelemben is – hiányzott a megfelelő tudományos és technikai háttér.

Az egyetemi legendát parafrázálva, miszerint Kopernikusz habilitációját manapság nem fogadnák el, mert publikációira igen kevesen hivatkoznak, a korabeli körülmények között a magyar szakot sem lehetne ma megalapítani. Ezt ma nem titkoljuk, hanem büszkeséggel és örömmel tölt el minket, hogy számos lelkes tudós és vezető beosztású kutató mindennek dacára fantáziát látott a magyar filológia művelésében. Władysław Reymont regénye, *Az ígéret földje* juthat eszünkbe, amelynek cselekménye a kapitalizmus születésének éveiben játszódik. A mű három kulcsszereplője (a lengyel Karol, a zsidó Moryc és a német Max) elhatározza, hogy gyárat alapítanak. „*Igen, nekem sincs semmim, neked sincs semmid, neki sincs semmije. Együtt pontosan annyink van, hogy alapíthatunk egy nagy gyárat.*”

A „gyár”, azaz a tanszék alapításának tényét a Szenátus jegyzőkönyve őrzi. Az egyetem rektora már 1988 februárjában életre hívta a tanszékot, az oktatási minisztérium pedig az 1989/90-es tanévtől engedélyezte a képzés beindítását. Az oktatói gárda, azon belül különösen a vezető oktatók alacsony száma miatt a hallgatói létszámot tíz főben maximálták, amelyet a 2000-es évek első felében sikerült több mint duplájára növelni.

⁵ Vö. többek közt Waclaw FELCZAK (1916–1993) krakkói történész, a magyar történelem kutatója és kiváló ismerője. *Magyarország története (Historia Węgier, 1983.)* című munkája Lengyelországban a mai napig alapműnek számít. Kovács István (szül. 1945) költő, műfordító, történész, polonista, Krakkó díszpolgára, az ezredfordulón a Magyar Köztársaság krakkói főkonzulja.

A tanszék első vezetőjének Stanisław Stachowski orientalista professzort, a magyar ügyek pártfogóját nevezték ki. Az oktatás megindításakor a napi oktatómunka orosz-lánrészét honfitársunk, a Krakóban élő dr. Kamocki Etelka végezte. Az ő keze alól kerültek ki többek között a tanszék későbbi oktatói és jelenlegi vezetője, dr. habil. Grzegorz Bubak. A tanszékvezető édesapja, néhai József Bubak nyelvészprofesszor a múlt század hetvenes éveiben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem lengyel anyanyelvi lektoraként működött, a Jagelló Egyetemen pedig 1995–1999 között a Magyar Filológiai Tanszékot vezette.

Ahogy az egész felsőoktatás sorsának alakulását, úgy a magyar tanszék életét is döntően átformálta országaink uniós csatlakozása, illetve a bolognaiaként emlegetett képzés (BA – MA – doktorképzés) bevezetése. Ma már nosztalgiával gondolunk az egységes, ötéves képzésre, amely egy „kis” szak léte szempontjából számos előnnyel rendelkezett.

A régi rendszerbe felvételi vizsgával jutottak be a hallgatók. Bár a magyar nyelvet Lengyelország középiskolaiban gyakorlatilag nem oktatják, számos felvételiző önszorgalomból, gimnáziumi éveiben megkezdte nyelvünk tanulását. Egy pár magyar szó, mondat, udvariassági fordulat ismeretén kívül a legtöbben tisztában voltak a magyar nyelv eredetével, ismerték nyelvrokonainkat, a finnugor nyelvek legfontosabb tipológiai tulajdonságait. Valamennyi vizsgázó számot adott országunk és kultúránk iránti érdeklődéséről, elkötelezettségéről. A felvételi vizsgán elbeszélgettünk a jelentkezők olvasmányélményeiről, arról, mit ismertek meg – természetesen műfordításoknak köszönhetően – irodalmunkból, mit tudnak történelmünkről, hazánk földrajzáról, gazdasági-politikai berendezkedéséről, a magyar-lengyel kapcsolatok történetéről. A többszörös túljelentkezés miatt – illetve annak köszönhetően – a felvételizők alapos felkészültségről tettek bizonyosságot. Megtörtént, hogy magyar anyanyelvű, friss magyarországi érettségivel rendelkező fiatalember a felvételin – a sport nyelvén szólva – labdába sem rúghatott lengyel társai mellett.

Az osztatlan képzés jól tolerálta a hallgatói lemorzsolódást. Nemcsak a bukások, ki-maradások, hanem ösztöndíjak, személyes okok (gyermekvállalás) vagy betegség miatt is kitolódhatnak a tanulmányokra szánt évek. A szak létezését nem fenyegette, ha az utolsó két évfolyamon olykor csak 3–6 hallgató tanult.

A kétciklusú képzésben mindez megváltozott. Felsőoktatási intézménybe – akár csak nálunk – az érettségi vizsgán szerzett eredmények alapján kerülnek be a hallgatók. A lengyelországi felvételi rendszernek nagy előnye, hogy a felvételihez beszámított tantárgyakról, azok szintjéről (közép- vagy emelt szintű érettségi), valamint a tárgyak „súlyozásáról,” azaz milyen szorzóval vesszük figyelembe az egyes tárgyakat, a szakok vezetői saját hatáskörben döntenek. A felvételi ponthatárt sem határozzák meg központilag, és a számunkra biztosított keretszámot minden évben feltölthetjük. Ez a sok pozitívum nem változtat azon a tényen, hogy a fiatalok egyre gyakrabban csak „jobb

híján” választják a magyar szakot.⁶ A bolognai rendszerben sajnos csökkent a nyelvünk és kultúránk iránt komolyan érdeklődő fiatalok száma. A motiváció, illetve a korábban szerzett ismeretek hiányát az első évfolyamon kemény munkával kell pótolnunk.

A kétciklusú képzésben az oktatóknak a magiszteri képzés beindításáért is meg kell küzdeniük. Az alapképzésen a 25-28 fős induló létszám az első évben 20 alá csökken. A hallgatók egy része már az első félévben elhagy minket, ha úgy érzi, nincs kellő kedve a magyar filológia tanulmányozásához, vagy nyelvünkkel nem tud megbirkózni. A Jagelló Egyetem nyelvszakjain éves beszámolási kötelezettség van, a sikertelen első félév nem jelentene automatikus kimaradást, de többen mégis így döntenek. Az első évfolyamot egyébként nem lehet ismételni, az év végén sikertelenül vizsgázó hallgatók elveszítik hallgatói státusukat.

A nagy hallgatói szabadságnak, szabad kreditátvitelnek, illetve a több szakon való ingyenes tanulás lehetőségének olyan negatív „hozama” is jelentkezett, amely csak bizonyos idő után vált számunkra világossá. Az alapképzésre jelentkező hallgatók egy része eleve nem szándékozik befejezni a magyar szakot, de ezt természetesen titokban tartják. Az első, esetleg második évfolyamot többen csak ingyenes nyelvtanfolyamnak tekintik. Mivel az általános bölcsész tárgyakat (filozófia, latin, bevezetés a nyelvtudományba, valamint testnevelés, a szerzői jogokról szóló kurzus, illetve munkavédelem) csak egyszer kell teljesíteni, több idegennyelv-szak egyidejű látogatása – legalább bizonyos ideig – rendszerint megoldható. „Biztos” maradást csak az egyszakos hallgatók jelentenek, ugyanakkor egy másik szak elvégzése növeli az elhelyezkedési lehetőséget. Lengyelországban nem kötelező a kétszakosság, illetve ismeretlen a minor szak és specializáció fogalma.

A magiszteri képzés az új rendszerben minimum 12 hallgatóval indul. A mesterképzésre való bejutásnak nem feltétele a magyar szakos BA-végzettség. Bármely bölcsész szakon szerzett diplomával lehet jelentkezni, ha a hallgató magyar nyelvből rendelkezik legalább B2 szintű nyelvvizsga-bizonyítvánnyal. Rendszeresen vannak „külsős” jelentkezőink, de természetesen főként saját végzőseinkre számíthatunk. Eddig szerencsére – más „kis” szakkal ellentétben – nem volt gondunk a mesterképzés beindításával, de a felvételik minden évben okoznak egy kis izgalmat. Nemcsak arról van szó, hogy a harmadévesek időben védenek-e, hanem arról is, hogy a munkaerőpiac sajnos nem részesíti előnyben a mesterképzésen megszerzett végzettséget. Számos, az alapképzést elvégző hallgató nem kívánja folytatni egyetemi tanulmányait. Magyar filológusokra igen szerény igény mutatkozik, de ez még egy „nagy” szakra is érvényes, ha az nem ta-

⁶ Lengyelországban az érettségizők tetszőleges számú szakra jelentkezhetnek, és nem kell sorrendet felállítaniuk. A tehetségesebb, illetve kiváló érettségi eredménnyel rendelkező hallgatók akár 3-5 szakra is bejutnak, és csak az utolsó pillanatban döntenek el, melyikre iratkoznak be. Számos esetben a magyar szakra beiratkozott hallgatók csak a beiratkozás után értesültek arról, hogy felvették őket egy másik, általuk preferáltabb szakra, így az októberi évkezdésen már nem jelentek meg. A felvételt nyert, de pár napon belül lemorzsolódó hallgatók – ha a tanulmányokról való lemondásukat nem jelzik időben – sajnos automatikusan blokkolják a várakozó listán lévő bejutásukat.

nárszak. Az üzleti szféra elsősorban kiváló idegennyelv-ismeretet (a magyar és az angol ismeretét), valamint egyéb, másutt megszerzhető kompetenciákat igényel és értékeli. A hagyományos filológiai diszciplínák (főként a nyelvtörténet, a régi irodalom története, valamint általános nyelvészet) a munkaerőpiacon sajnos ritkán válthatóak pénzre, amely tényt a képzési program folyamatos korszerűsítésében fájó szívvel figyelembe kell vennünk.

A fenti nehézségekhez alkalmazkodva eddig sikerült a magyar szak, azon belül a mester- és doktorképzés vonzerejét megőriznünk. Ebben nagy szerepet kap a nyelvoktatás magas színvonala és a különböző szaknyelvek (pl. a kultúra, gasztronómia, üzleti nyelv, egészségügy, technika és informatika, nemzetközi kapcsolatok témakörét érintő lexika) oktatása. A kötelezően választandó szaknyelvek tanítása elengedhetetlen, mert a „legújabb”, mindössze egykötetes lengyel-magyar, illetve magyar-lengyel nagyszótárt a múlt század hatvanas éveiben adták ki.⁷ A munkaerőpiacon szükséges szaknyelvi terminológiát a hallgató szinte kizárólag az egyetemen ismerheti meg; a jelenlegi szótárak ebben vagy semmi segítséget nem nyújtanak, vagy csak közvetítő nyelv közbeiktatásával. A magyar nyelv oktatásának sikeres voltát igazolja, hogy miközben a hallgatók nyelvünket az alapoktól tanulják, a második évfolyamtól kezdve az oktatás és vizsgáztatás már magyar nyelven folyik. A BA-diplomamunkák még lengyelül íródnak, az MA-szakedolgozatok már kizárólag magyarul. A célnyelven írott diplomadolgozat nem minden idegennyelv-szakon követelmény.

A Jagelló Egyetemen a kezdetektől fogva jelentős számú idegen ajkú professzor oktatott, külföldi kollégák jelenléte manapság sem jelent szenzációt. A magyar szakon szintén számos anyanyelvi oktató működik. A 2015/2016-os tanévben számuk öt volt, nem számítva a Humboldt-alapítvány ösztöndíjával Németországban tartózkodó félig magyar, félig lengyel nyelvész-kollégát, aki hazánkban nevelkedett és érettségizett, így tökéletes anyanyelvi kompetenciákkal rendelkezik. A második finnugor nyelvként kötelezően tanult észt nyelv tanára szintén anyanyelvi, „mellesleg” költő és műfordító. Az oktatók fele tehát anyanyelvként használja a magyart, ami kétség kívül vonzerőt jelent a hallgatók számára. A tehetségesebb végzősök közül többen gyakorlatilag idegen akcentus nélkül beszélnek magyarul.

A C1-C2 szintű magyarnyelv-ismeret megszerzésében nyújtanak segítséget a magyarországi állami ösztöndíjak, nyári egyetemi kurzusok, illetve a tanszék intenzív Erasmus-kapcsolatai. Egy hallgatónak többször is lehetősége nyílik arra, hogy hónapokat vagy teljes tanévet Magyarországon tölthessen. A széles külföldi ösztöndíj-lehetőségek óriási motivációs erőt jelentenek a hallgatóknak. A magyarországi tanulmányok nemcsak az általunk vezetett képzést egészítik ki eredményesen, hanem hozzájárulnak egyéni kapcsolatok kialakításához, ami számos esetben megkönnyíti a későbbi mun-

⁷ A lengyel és magyar diplomáciai testületek támogatásával 2015-ben kezdődött el egy munka, amelynek célja egy új lengyel-magyar és magyar-lengyel szótár kidolgozása a magyarországi polonisztikákon, illetve lengyelországi magyar szakokon működő kutatók közreműködésével.

kavállalást – akár hazánkban, akár Lengyelországban. A hagyományosan kiváló lengyel-magyar kapcsolatok, a népeink közötti kölcsönös szimpátia mind a magyar szak malmára hajtja a vizet. Jellemző, hogy a tudományos-kulturális cserekapcsolatokat még az sem hátráltatja, amikor kormányaink képviselői „elfelejtik” meghosszabbítani az aktuális kulturális együttműködési szerződéseket. A pályáztatásban időnként adódnak nehézségek (részben a folyamatosan változó előírások miatt), de szünetek soha.

A képzési program néhány sajátossága

A 2000-es évek eleje óta három akkreditáción estünk át – valamennyi alkalommal nehézség nélkül. Az akkreditációkat megelőzően, 2002-ben, gyökeres átalakításon ment át a tanterv. Az átalakítást a magyarországi oktatók alkalmazása, a képzési program munkaerő-piaci igényekhez való hozzáigazítása, valamint bizonyos gazdasági kényszer tette szükségessé. Drasztikusan csökkentenünk kellett többek közt a túlórákért kifizetett összeget. A lengyelországi egyetemeken szigorúan betartják a kötelező óraszámokra vonatkozó előírásokat, így a túlórák kifizetésének kötelezettségét. Az oktatás költségeinek csökkentését az alacsony létszámú csoportok (2–5 hallgató) összevonásával, illetve a választható opciók számának redukálásával értük el. A nem kötelezően választandó, ténylegesen fakultatív kurzusok teljesítésével szerzett „plusz” kreditpontokért ugyan nem fizet a hallgató, de csökken a „hobbyból” választott tárgyak iránti lelkesedése, ha kevesebb kreditpont megszerzésével is diplomához juthat.

A képzés alapvetően és hagyományosan filológusképzés, a nyelvszakokon évtizedek óta „bejártott” kurzusokkal, amelyek gerincét a nyelv oktatása, a mai magyar nyelv leíró nyelvésze, valamint a magyar irodalom története képezi. A hazánkban megszokott általános és bevezető kurzusokon (általános nyelvészet, filozófiatörténet) kívül az alapképzésben minden bölcsészhallgató egy tanéven át latint is tanul. A magyar szakon oktatunk továbbá informatikai ismereteket (lengyelül), amelynek keretén belül a hallgatók magyar nyelvű szövegszerkesztést tanulnak, illetve elsajátítják azt a magyar-lengyel terminológiát, amelyre magyarországi tartózkodásuk vagy munkavégzésük során szükségük lehet.

A „*Bevezetés a magyar irodalomba*” című tárgy keretében áttekintjük a magyar irodalom korszakait a kezdetektől napjainkig, és bizonyos poétikai alapismereteket is elsajátítanak a hallgatók. A részletesebb irodalomtörténet oktatása heti 2 óra előadás és 2 óra gyakorlat keretében a második évfolyamtól kezdődik – magyar nyelven. A második évfolyamon a 19., a harmadikon a 20. század kerül terítékre, kb. a nyolcvanas évek végéig. Régi irodalmat (a felvilágosodás végéig) csak a mesterképzés első évében tanítunk, az MA utolsó évében pedig az 1989 utáni korszakot, tehát a *stricte* kortárs irodalmat. Ez utóbbi keretében rendszeresen váltogatjuk a szerzőket. Az utóbbi két évben többek közt Borbély Szilárd, Erdős Virág és Dragomán György művei is felkerültek a kötelező és ajánlott olvasmányok listájára, mintegy „leváltva” néhány idősebb alkotót. A kortárs

irodalom oktatásában maximálisan figyelembe vesszük a hallgatók egyéni érdeklődését. Az 1989 utáni irodalom helyett elméletileg lehet speciálisabb kurzusokat is választani: 1956 utáni magyar drámát vagy költészetet.

A nyelvészeti képzésben közvetlenül gyümölcsöztetjük nyelvész kollégáink (Tátrai Szilárd, valamint a korábban, illetve jelenleg Krakóban vendégtanárként dolgozó Domonkosi Ágnes és Imrényi András) kutatási témáit. A mesterképzés keretén belül számos kötelezően választható nyelvészeti kurzus tanulmányozását tesszük lehetővé, amelyek között megemlíthető a magyar nyelv mondattana, stilisztikája, a magyar történeti nyelvtan, illetve a német, szláv és török jövevényszavak a magyar nyelvben.

A képzés egészén belül nagy súlyt fektetünk az országismereti kurzusokra: hallgatóink tanulnak magyar történelmet, magyar művelődéstörténetet és magyar filmtörténetet. Ez utóbbi értelmiségi modulként lengyelül is felvehető. A tárgyat Grzegorz Bubak tanszékvezető oktatja, aki a magyar szakon kívül a JÉ Audiovizuális Tanszékén is szerzett diplomát. Az 1989 utáni korszak történelmét (politikai életét), valamint művelődéstörténetét a mesterképzésen tanítjuk.

A 2010-es évek elején az akkori tanszékvezető (Nagy László Kálmán) erőfeszítéseket tett a filológusképzés hungarológiai képzéssé való átalakítására, de a Filológiai Kar keretei között – amelyből korábban kivált az anyanyelvi filológia, azaz polonisztika⁸ – erre sajnos nem nyílt lehetőség. A képzés több mint tíz éve mégis egy quasi-hungarológiai képzés jegyeit viseli, függetlenül a szak hivatalos elnevezésétől. A hungarológia alapítása olyan technikai akadályba is ütközött, hogy a Filológiai Karon ez lett volna az egyedüli „nem-filológus” szak, amelynek akkreditációja elvérezhetett volna a bürokrácia útvesztőiben.

A „*hungarológia*” elnevezés lengyelül ráadásul „rosszul” hangzik. A lengyel nem használ adekvát terminust a hasonló profilú nyelvzakok megnevezésére [pl. **polonologia*], ezért lengyelül nem „érthető”. A magyar szak nevével más nyelvi kontextusban is „baj” van. Csak nekünk, magyaroknak evidens, hogy a germanisztika, polonisztika, romanisztika – germanista, polonista, romanista – analógiájára a magyar szakos hallgatót és oktatót anyanyelvünkön nem nevezhetjük „hungaristának”... Lengyelül sajnos pontosan így hívnak minket, magyar szakosokat, csak az íráskép tér el (*hungarysta*) – mert a lengyelben az „r” után csak ipszilont írhatunk. Rendszeresen javítgatjuk hallgatóinkat, amikor tükörfordítással magyarul is a „hungarista vagyok” fordulatot használják a „magyar szakra járok / magyar / hungarisztika / hungarológia szakos hallgató vagyok” helyett. Egy okkal több, hogy a filológiai képzés keretén belül nem mellőzhetjük a magyar történelem oktatását...

A képzési programban – a korábban említett szaknyelveken kívül – a mai magyar nyelvre, a világ (magyar) nyelvi képére, valamint a mai magyar kultúrára koncentrálnunk. A mesterképzés utolsó évfolyamán oktatjuk az „*Interkulturális kommunikáció*” tantárgyat, amely a magyarokkal való verbális és nemverbális kommunikáció rejtjel-

⁸ Az önálló sodott Polonisztikai Karon létezik lengyel nyelv és irodalom mint idegen filológia szak.

meibe vezeti be a hallgatókat. A tárgy jelentős segítséget ad a magyarországi közegben történő, mindennapi és üzleti életben való tájékozódáshoz, az interperszonális konfliktusok elkerüléséhez.

Tudományos kutatások, minőségbiztosítás

Az idegen filológiát művelő „kis” szakok specifikumaiból következik, hogy ritkán nyílik lehetőségünk több kutatóegyetem által közösen megpályázott országos vagy nemzetközi, jelentősebb pályázati pénzeket jelentő projektekben való részvételre. Ebből a szempontból a „visegrádi négyek” által kiírt pályázatok sem képeznek kivételt. Az utóbbi tíz évben sok figyelmet fordítottunk a pályázati tevékenység felfuttatására – a befektetett munka és energia tükrében szerény eredménnyel, bár Michał Németh kollégánk a nemrég lezárt országos pályázat témavezetője volt.

Nem a magyar szak specifikuma, de fontos, hogy a kutatási tevékenységet nagy figyelemmel és számos szigorú adminisztratív előírás betartásával kell végeznünk. A témának nagy százalékban közvetlen kapcsolatban kell állniuk az oktatási folyamattal. A témavezetőknek minden évben írásban kell beszámolniuk a korábbi időszakban tervezett kutatások megvalósulásáról, illetve a jövőbeni, kutatásokra szánt összeg igénylésekor ismertetnünk kell a tovább folytatott vagy újonnan indított témákat. Az általánosan ismert pénzhiány ellenére a túlzott spórolás sem váltja ki a Filológiai Kar vezetőinek elégedettségét. A kutatási összeg esetleges megmaradása azt jelzi, hogy a vállalt feladatot nem végeztük el megfelelően... A kutatások megvalósulását legmeggyőzőbb erővel a megjelent publikációk tanúsítják.

Az oktatók tudományos és publikációs teljesítményét évente igen objektív és differenciált módon mérik, azaz pontozzák. A szerzett pontszámokba nemcsak a megjelent publikációk száma és milyensége számít be, hanem a széles értelemben vett pályázati, tudomány- és oktatásszervezői tevékenység, azon belül részvétel doktori és habilitációs eljárásokban, tudományos folyóiratok szerkesztésében, diplomadolgozatok vezetésében és bírálatában, egységvezetői funkciók ellátása stb.

Az oktatók által vezetett kurzusok hallgatói értékelése anonim kérdőívek kitöltésével történik az USOS (a Neptun lengyelországi megfelelője) elektronikus tanulmányi rendszeren belül. Minden „kis”, így a magyar szak esetében is gond a mérsékelt hallgatói érdeklődés. Vannak kurzusok, amelyekről mindössze egy-két szöveges véleményt (vagy annyit sem) publikálnak a hallgatók. E tény egyrészt egy általánosan pozitív hallgatói megelégedést tükröz (a hallgatók rendszerint akkor fáradoznak szöveges értékeléssel, ha negatív véleményt fogalmaznak meg a kurzusról vagy az oktatóról), másrészt – az alacsony merítési bázis miatt – sajnos ritkán teszi lehetővé a különösen eredményes, a hallgatók által igen kedvelt oktatók átlagon felüli munkájának erkölcsi vagy anyagi elismerését.

Az egyes kutatási témák természetesen tanszékünkön is szoros kapcsolatban állnak az oktatók tudományos érdeklődésével, életművével. Volt időszak (többek közt Ralf-Peter Ritter professzor működésének idején), amikor a nyelvtörténeti kutatások domináltak, máskor a művelődéstörténet terén születtek komolyabb eredmények, mint pl. Grzegorz Bubak doktori értekezése Szabó István, később habilitációs könyve Tímár Péter filmrendező munkásságáról. A mai magyar nyelv magas szinten művelt kognitív stilisztikai, illetve szociolingvisztikai kutatásait az utóbbi időszakban Tátrai Szilárd publikációi, illetve habilitációja fémjelzi.

Az utóbbi néhány évben többek közt az alábbi jelentősebb témákban folytatunk kutatásokat, illetve születnek publikációk:

- A lengyel és magyar irodalom komparatistikai kutatása, különös tekintettel a 20–21. századra (témavezető: Nagy László Kálmán);
- A karaim nyelv történetének kutatása (a 18. századi nyugat-karaim nyelv fonológiája, az Őszövetség fordításai – Michał Németh);
- Narratív szövegek poétikai vizsgálata – Tátrai Szilárd;
- A magyar filmművészet közelmúltja és jelene, emigráns rendezők életműve – Grzegorz Bubak.

A tanszék külkapcsolatai

Lengyelországban akkreditált diplomáciai testületeink (Nagykövetség, Krakkói Főkonzulátus, Magyar Kulturális Intézet) odafigyelnek a krakkói magyar szakra, de ugyanígy kapcsolatban állunk a budapesti Lengyel Intézettel, amelynek jelenlegi igazgatója nálunk szerezte meg magyar szakos diplomáját. Intenzív, mondhatni baráti kapcsolatban állunk a poznańi és varsói magyar szakon oktató kollégákkal. Mindhárom egyetemen működő szak rendelkezik olyan egyéni specifikumokkal, amelyeknek köszönhetően nem másoljuk, hanem szerencsésen kiegészítjük egymást. Az ország méreteiből adódóan egyébként is csak kevés lehetőség nyílik az igazi „versenyre” vagy rivalizálásra. Poznańban igen erős a műfordítóképzés, Varsóban a finnugor profil és a finn nyelv, Krakkóban a nyelvészeti képzés.

2014-től a Magyar Filológiai Tanszék (az intézetekhez nem tartozó önálló tanszékek intézetbe tagolásának eredményeképpen) a Nyelvtudományi Intézethez tartozik. Az intézetben Európa-hírű nyelvészprofesszorok, köztük általános nyelvészek működnek: Ireneusz Bobrowski, Marek Stachowski, valamint az intézetigazgató, Jadwiga Waniak. A magyar nyelvészet erősségét és legfontosabb támaszát a tanszéken 2002-től dolgozó Tátrai Szilárd jelenti, aki az ELTE alkalmazásában állva az általa vezetett kurzusokon számos esetben magyarországi rész képzésen tartózkodó krakkói hallgatók oktatásában is részt vesz.

Intenzív kapcsolatot ápolunk az ELTE-vel (az ottani polonisztikával is), a Balassi Intézettel és a Debreceni Nyári Egyetemmel. A Balassi Intézet által szervezett éves vendégoktatói konferencián nemcsak a mindenkori lektor vagy vendégtanár vesz részt, hanem hagyományosan további két oktatónk, illetve a tanszék vezetője. A Debreceni Nyári Egyetem kurzusain minden évben oktatást vállal egyik nyelvtanárunk (Nagyné Fórizs Emília), aki az intézmény által szervezett egyéb tudományos rendezvényeknek is rendszeres résztvevője.

Az Erasmus+ program keretében a Miskolci Egyetemmel, valamint a Károli Gáspár Református Egyetemmel építettünk ki közvetlen együttműködést. Hallgatóink és oktatóink ugyanakkor olyan intézményekbe (ELTE, JATE, PTE, nápolyi L'Orientale Egyetem) is jelentkezhetnek mobilitási programra, amelyekkel más szervezeti-oktatási egységek kötöttek szerződést. Igen népszerű a Balassi Intézet által szervezett egyéves komplex hungarológiai és műfordítói képzés. Az Erasmus+ program keretén belül az oktatói ki- és beutazó mobilitás is életünk mindennapos része.

Tanszékünk két nemzetközi konferenciát és egy kerekasztal-tanácskozást rendezett. 2004-ben a Balassi-émlékév tudományos eseményeihez kapcsolódtunk, 2009-ben az azóta sajnos elhunyt nyelvészprofesszor, Ralf-Peter Ritter 70. születésnapjának tiszteletére rendeztünk konferenciát, illetve adtunk ki tanulmánykötetet.

A magyar kultúra és tudomány lengyelországi népszerűsítéséért a tanszék egykori és jelenlegi oktatói közül hárman részesültek állami kitüntetésben: Kamocki Etelka (Pro Cultura Hungarica, 2006) Ralf-Peter Ritter (A Magyar Köztársaság Elnökének Érdemérme, 2009), Nagy László Kálmán (A Lengyel Köztársaságért Érdemrend Lovagkeresztje, 2009).

A tanszék korábbi vezetői:

- Prof. dr. habil. Stanisław Stachowski egyetemi tanár, (1989–1995);
- Prof. dr. habil. József Bubak egyetemi tanár, (1995–1999), (élt: 1934–1999);
- Prof. dr. habil. Marek Stachowski egyetemi tanár, (1999–2002);
- Dr. CSc Nagy László Kálmán, a JE egyetemi tanára (2002–2015).

Egykori lengyel, magyar és német kollégáink, meghívott vendégtanáraink, óraadóink (ABC-rendben):

- Prof. dr. habil. Krzysztof Baczkowski, történész;
- Prof. dr. habil. Antoni Cetnarowicz, történész;
- Dr. habil. Domonkosi Ágnes, nyelvész vendégtanár, a JE egyetemi tanára;
- Dósa Márta, MA, anyanyelvi lektor;
- Galambos Csaba, MA, anyanyelvi lektor;
- Dr. Etelka Kamocki, adjunktus; nyelvész és irodalmár;
- PhD Kertész Noémi, meghívott irodalmár;
- Dr. Tadeusz Kopyś, történész;
- CSc Kovács István, egykori főkonzul, történész;

- Dr. Piotr Kowalczyk, adjunktus, irodalmár, a tanszék volt hallgatója;
- Nagyné Fórizs Emília, MA, anyanyelvi lektor;
- CSc Pálfalvi Lajos, meghívott irodalmár;
- Prof. dr. habil. Ralf-Peter Ritter, a JE egyetemi tanára, nyelvész, (élt: 1938–2011);
- Prof. dr. habil. Stanisław Sroka, történész;
- Małgorzata Stós MA, nyelvtanár, (élt: 1954–2016);
- Tallér Mária, MA, anyanyelvi lektor.

Jelenlegi (2016) oktatóink:

- Dr. habil. Grzegorz Bubak, tanszékvezető adjunktus, művelődéstörténész, a tanszék volt hallgatója;
- Magdalena Garbacik, MA, tanársegéd, irodalmár, a tanszék volt hallgatója;
- PhD Imrényi András, adjunktus, nyelvész, a Balassi Intézet által delegált vendégoktató;
- Dr. CSc Nagy László Kálmán, a JE egyetemi tanára, irodalmár;
- Nagyné Fórizs Emília, MA, nyelvtanár;
- Dr. Michał Németh, adjunktus, nyelvész, a tanszék volt hallgatója;
- Aarne Puu, MA, nyelvtanár (észtl nyelv);
- PhD habil. Tátrai Szilárd, adjunktus, nyelvész;
- Agnieszka Veres-Guśpiel, MA, nyelvtanár, nyelvész, a tanszék volt hallgatója, doktorhallgató;
- Lidia Żołnierek, MA, nyelvtanár, a tanszék volt hallgatója.

A nyelvtudományi doktorképzésben két, az irodalomtudományiban egy hallgató vesz részt, akik – együkük főállásban – szintén részt vállalnak az oktatásban.

Akik segítségével nem működne a tanszék (2016):

- Anna Lembas, MA, könyvtáros;
- Magdalena Rogóz-Kotowska, MA, oktatásszervező, ügyvivő-szakértő.

Jövőbeni feladataink

E sorok írója – ahogy a lengyel mondja, „sajnos-szerencsére” – már abba a korba lépett, hogy nem elsősorban az ő vállát nyomja a tanszék, illetve a magyar szakos képzés jövőjének sorsa. Egyértelmű azonban, hogy tovább kell vinnünk a korábban elkezdett projekteket. A Filológiai Kar új, (mű)fordítói mesterképzést indít, amelynek munkájában a magyar szakra ugyanúgy számít a kar vezetése, mint a többi idegen filológiára. Ezen szak tantervét az elmúlt hónapokban dolgoztuk ki, izgatottan várjuk az első jelentkezőket. Lengyel és magyar diplomatáinknak 2015 tavaszán jeleztük a budapesti Lengyel Intézetben megrendezett konferencián, hogy budapesti, poznańi és varsói kollégáink-

kal karöltve szívesen veszünk részt az új lengyel-magyar, illetve magyar-lengyel szótár szerkesztésében.

Tanszékünk segíti munkatársainak tudományos előmenetelét, publikációs tevékenységét, konferenciákon való részvételét. Az egyéni sikerek, fokozatszerzések igazi célja a jövő hungarológus nemzedékének kinevelése, valamint az eddigi képzés volumenének legalább szinten tartása. Az elkövetkezendő években folyamatos feladatunknak kell tekintenünk, hogy alkalmazkodni tudjunk a társadalmi elvárásokhoz és azokhoz a nehézségekhez, amelyek a magyar mint „kis” filológia művelését nehezítik meg.

A demográfiai hullámvölgy a Jagelló Egyetemet nem fogja alapjaiban megrengetni, negatív hatása a „nagy” szakok esetében érezhető igazán markánsan. Mivel Lengyelországban korábban sem volt jellemző a kétszakosság, a rendszerváltás, illetve az orosz nyelv kötelező voltának megszűnte után a tanárok átképzésében az anyanyelvi filológia jelentette a menekülési útvonalat. (Hazánkban, emlékszünk, ez a szerep elsősorban az angol nyelvnek jutott). A „kis” szakok – köztük a magyar – akkor kimaradtak a térítéses képzés iránt tömegesen jelentkező igényből, így most sem élnek át olyan megrázkódtatásokat, mint épp az anyanyelvi filológia. Ennek ellenére nem ülhetünk karba tett kézzel, a magyar szak népszerűsítése érdekében újabb és újabb stratégiákat kell kidolgoznunk. A Jagelló Egyetem minden tavasszal nyílt napokat, „Oktatási Vásárt” (lengyelül: *Targi Edukacyjne*) rendez, amelyek eseményei csak részben szorulnak be az egyes intézetek, tanszékek falai közé. Az oktatási börze ideje alatt tanszékünkön pl. feliratozott magyar filmek vetítésével népszerűsítjük kultúránkat. A krakkói Főtéren felállított sátrakban az érdeklődő diákok rovásírást is „tanulhatnak”, illetve szórakoztató, „*Ki tud többet Magyarországról?*” vetélkedőn vehetnek részt. Mi tudjuk igazán, mennyi felkészülést, körültekintést igényel a „rögtönzött”, párperces vetélkedők anyagának összeállítása. Mindenütt jelen vagyunk, hallgatóink több száz, szakunkat népszerűsítő szórólapot osztanak szét, de a hatalmas kínálat tengerében könnyű elveszni. Szükségesnek látszik, hogy a központilag szervezett rendezvényeken kívül fiatal kollégáink a jövőben személyesen eljussanak a régió középiskoláiba, hogy azokban a humán érdeklődésű diákokban is felkeltsék az érdeklődést a magyar szak iránt, akik korábban igen távont álltak nyelvünktől és kultúránktól. A legbanálisabb törvényszerűség ránk fokozottan érvényes: hallgatók nélkül nincs oktatás... A „nagy” szakokon is gyakran tapasztalt válságjelek, pl. a hallgatói, illetve oktatói létszám csökkenése a képzés egésze szempontjából általában nem jár végzetes következményekkel. A „kis” szakoknak viszont folyamatosan küzdeniük kell fennmaradásukért, mert egy minimális leépítés is a szak megszűnését jelenthetné. Ezért is nagyon fontos, hogy kollégáink – köztük a magyarországi vendégoktatók – fokozottan elkötelezettek legyenek a „magyar ügy” iránt.